

**ULUSLARARASI
AKADEMİK ARAŞTIRMALAR
KONGRESİ**

*INTERNATIONAL CONGRESS
OF ACADEMIC RESEARCH*

Tam Metin Kitabı
Full Text Book

ONLINE

**2021
23-24-25
AĞUSTOS/AUGUST**

www.icarcongress.org

ULUSLARARASI AKADEMİK ARAŞTIRMALAR KONGRESİ
INTERNATIONAL CONGRESS OF ACADEMIC RESEARCH

23-24-25
AĞUSTOS/AUGUST
2021
ONLINE

Sayın Burcu ÖZER,

23-25 Ağustos 2021 tarihleri arasında online düzenlenecek olan **6. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi'ne (ICAR)** göndermiş olduğunuz "**LALE DEVRİ ve TÜRK MÜZİĞİNE YANSIMALARI**" başlıklı bildiriniz, hakem değerlendirmesi neticesinde sözlü olarak sunulmak üzere kabul edilmiştir.

Sunumunuz 15 dakika ile sınırlı olup, kongre katılım belgesi sunum yapıldıktan sonra takdim edilecektir.

Bilginize sunar, iyi çalışmalar dileriz.

Ceren Haktanir

Dr. Öğr. Üyesi Ceren HAKTANIR
(Gazi Üniversitesi)
Düzenleme Kurulu Başkanı

6. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi

(23 – 25 Ağustos 2021/ Online)

(İCAR)

Tam Metin Kitabı

Editörler / Editors

Dr. Öğr. Üyesi Ceren HAKTANIR

Doç.Dr. Parisa GÖKER

Asos Yayınevi

1.baskı

Adres: Çaydaçıra Mah. Hacı Ömer Bilginoğlu Cad. No: 67/2-4/MERKEZ/ELAZIĞ

Telefon: [0532 643 75 23](tel:05326437523)

Mail Adresi: asos@asosyayinlari.com

Web: www.asosyayinlari.com

[Instagram: https://www.instagram.com/asosyayinevi/](https://www.instagram.com/asosyayinevi/)

[Facebook: https://www.facebook.com/asosyayinevi/](https://www.facebook.com/asosyayinevi/)

[Twitter: https://twitter.com/Asosyayinevi](https://twitter.com/Asosyayinevi)

ISBN: 978-625-7501-00-2

KONGRE BAŞKANI

Dr. Öğr. Üyesi Ceren Haktanır (Gazi Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Erdal Irmak (Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi)

Prof. Dr. Advıye Gülçın Sağdıçoğlu Celep (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Parisa Göker (Bilecik Şeyh Edabali Üniversitesi)

Doç. Dr. Ebru Kondolot Solak (Gazi Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Duygu Uysal Zıraman (Gazi Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Obalı Tutumlu (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Metin BAŞAL, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Reyhan ERDOĞAN, Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Aysel USLU, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Oğuz YILMAZ, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Şükran ŞAHİN, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Deniz HASIRCI, İzmir Ekonomi Üniversitesi

Prof. Dr. Zeynep TUNA ULTAV, İzmir Yaşar Üniversitesi

Prof. Dr. Ferit İZCİ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Metin ARGAN, Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Öner Demirel, Kırıkkale Üniversitesi

Prof. Dr. Nizami CEFEROV (Azerbaycan)

Prof. Dr. Blagovesta IVANOVA (Bulgaristan)

Prof. Dr. Nurşat JUMADİLOVA (Kazakistan)

Prof. Dr. Nergüz Bulut SERİN, Lefke Avrupa Üniversitesi

Prof. Dr. Dosay KENJETAY (Kazakistan)

Prof. Dr. Arshi KHAN (Hindistan)

Prof. Dr. Dimitri KİTSİKİS (Yunanistan)

Prof. Nilgün BİLGE, Mimar Sinan Üniversitesi

Prof. Caner KARAVİT, Mimar Sinan Üniversitesi

Prof. Rıdvan COŞKUN, Anadolu Üniversitesi

Prof. Mustafa BULAT, Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Parisa Göker, Bilecik Şeyh Edabali Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Kıvanç AK, Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Korkut ULUDAĞ, Atatürk Üniversitesi

Doç.Dr. Özlem ARDA, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Tuğba DÜZENLİ, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Yener Lütfü MERT, İstanbul Galata Üniversitesi

Doç.Dr. Adem PEKER, Atatürk Üniversitesi

Doç Dr. Murat AKTEN ,Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Aşkın ÇELİK, Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. Etem Yeşilyurt, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Doç.Dr. Tahsin YILMAZ, Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Işık SEZEN, Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Serap CİVELEK, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Aslıhan ESRİNGÜ, Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Banu BEKÇİ, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Doç. Dr. Nilgün GÜNEROĞLU, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ, Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Müberra PULATKAN, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Zeynep EREN, Atatürk üniversitesi

Doç. Dr. Fabio L. GRASSİ (İtalya)

Doç. Dr. Sema MUMCU, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Gürcan YILDIRIM, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Banu KARAŞAH, ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ

Doç. Dr. Mansumeh DAEİ (İran)

Doç.Dr. Ahmet BENLİYAY, Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ceren Haktanır ,Gazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şehriban Eraslan,Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Volkan MÜFTÜOĞLU, Bursa Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Derya SARI, ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ Dr. Öğr. Üyesi Özgür Kamer AKSOY, ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

Dr. Öğr. Üyesi Aysun TUNA, İnönü Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Seraceddin Levent ZORLUOĞLU, Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İrfan DÖNMEZ, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mine POYRAZ, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Candan HERGÜL, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hilal KAHVECİ, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz ATEŞ, Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr.Gör. Halil İbrahim ERTÜRK, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülçin AKGÖREN PALABIYIK, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Öğr. Gör. Yasemin SAMAV, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Mehmet Emin KALGI, Çukurova Üniversitesi

Salon2 (3. Gün - 4. Oturum)

Oturum Başkanı		Oturum Başkan Yrd.
Dr. Şenol Çöm		
Sıra	Yazar Bilgisi	Bildiri Bilgileri
13:00	Dr. Şenol Çöm	“kurbağa Avcıları (2017)” Adlı Bir Öğrenci Filmi Örneğiyle Türkiye’de Belgesel Film Üretiminde Bütçelendirme
13:15	Doç.Dr. Hazan Kurtaslan - Doç.Dr. Burcu Özer	Lale Devri ve Türk Müziğine Yansımaları
13:30	Dr. Öğretim Üyesi Yasemin Gül	Arkeolojik ve Etnografik Malzeminin Çağdaş Sanatın Nesnesi Olması Üzerine Bazı Değerlendirmeler
13:45	Doç.Dr. Serhat Başdoğan - Hatice İrem Çalık	Covid-19 Pandemisinin Ofis Yapılarının Kullanıma Yönelik Etkilerinin Analizi ve Pandemi Sonrası Ofis Yapılarındaki Dönüşüm Sürecinin İrdelenmesi

LALE DEVRİ VE TÜRK MÜZİĞİNE YANSIMALARI

Doç. Dr. Hazan KURTASLAN¹, Doç. Dr. Burcu ÖZER²

¹E-mail: hazankurtaslan@akdeniz.edu.tr; Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bölümü, Antalya/ Türkiye.

²E-mail: burcuozer@nevsehir.edu.tr; Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü, Nevşehir/ Türkiye.

Özet

Osmanlı tarihinin barış, eğlence, zevk, yenileşme, reform gibi süreçlerinin başlangıcı olarak bilinen Lale Devri 1718-1730'lu yıllar arasında kapsamaktadır. Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu yüzünü Batıya çevirmiş, Batı ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Barış ortamının hakim olduğu bu dönemde mimari, edebiyat, müzik gibi alanlarda yenileşme hareketleri görülmüştür.

Müzikte daha eğlenceli, keyif verici, halka yönelik yapılan eğlence müziklerine olan ilgi artmış daha şen şakrak hatta bazen alaycı üslupla yapılan müzikler ön plana çıkmıştır. Çünkü bu türdeki müzikler halkın daha kolay ilgisini çekmiştir. Zevk ve eğlence müzikleri yapması için yurtdışından yabancı müzisyenler getirtilmiş ve böylece Lale devri döneminde evrensel müziklerle de halkın tanışması sağlanmıştır. Bu araştırma nitel bir çalışma olup müzik alanında var olan bir dönemi ve bu döneme yönelik yenilikleri tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla çalışmada veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmış, veri çözümlemesinde de betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu dönemin müzik anlayışına yönelik elde edilen bulgular doğrultusunda sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lale Devri, Osmanlı İmparatorluğu, Müzik, Türk Müziği, Yenileşme.

Abstract

Tulip Period, which is considered as the origin of some processes such as peace, joy, pleasure, restoration and reform in Ottoman history, encompasses the period of 1718-1730. In this period, Ottoman Empire faced toward the Western civilization, tried to make political, economical and cultural relations with Western. In this atmosphere which is covered with peace, restoration movements in architecture, literature and music has been noted.

Attention toward entertainment music which is more joyful, delightful and made toward public attention was increased and music style being more jovial and even cynical came forward. Because, with the scope of this style attracted people more easily. Foreign musicians have been called out to produce within this scope and, in this way, people were able to meet with international music. This research is qualitative work and have been made to analyze restoration during this period and period. Within the perspective, in the research, data has been collected through document analysis and descriptive analysis method has been preferred for data analysis. Conclusions have been found through finding toward the musical mentality in this era.

Keywords: Tulip Period, Ottoman Empire, Music, Turkish Music, Restoration.

GİRİŞ

Osmanlı tarihinde Pasarofça Antlaşması'nın yapıldığı (1718) III. Ahmet'in saltanatının ikinci devresi ile Patrona Halil İsyanı sonucu tahttan indirilmesi (1730) arasındaki 12 yıl süren sadaret

dönemini tarihçilerin birçoğu Lale Devri olarak adlandırmıştır. Dönem adını lale yetiştiriciliğinin ve lale bahçelerinin ön planda olması nedeniyle ilk olarak Yahya Kemal Beyatlı'nın “Gönül o afete meftundu Lale Devri'nde” mısrasında ifade edilmiş ve daha sonra bu ad ile anılmaya başlanmıştır. Dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.

Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması'ndan (1699) başlayarak Yaş Antlaşması'na kadar süren gerileme dönemi içerisinde askeri, ekonomi, toplumsal, eğitim sistemi gibi pek çok yönden Batı'nın üstünlüğünü kabul edip yüzünü Batı'ya döndüğü bir süreci kapsayan Lale Döneminde pek çok ıslahat yapılmıştır.

“Bu dönemde Osmanlı Devleti bir zamanlar kendisiyle baş edemeyen Avrupa'nın karşısında tutunabilmek için gittikçe Avrupalılardan daha çok şey öğrenmeye, batılı ülkelerde daha çok elçilik kurmaya, Avrupa kurumlarını kendine mal etmeye, kısacası *Avrupalılaşmaya- Batılılaşmaya* başlamıştır (Kunt, 1997: 64).

Kaygısız (2000:34)'a göre “Lale Devri'nin iki amacı vardır: birincisi salt eğlence, ikincisi ise batılılara mesajdı “bakın biz de modernleştik sizin gibi” . Lale Devri, kimine göre salt zevk, sefa, eğlence içerikli israf dönemi, kimine göreyse gelir gider dengesini kurmuş Osmanlı'nın Batı'ya açılma çabası” şeklinde yorumlanmıştır.

Bu dönemde yapılan en önemli ıslahatlardan biri matbaanın Osmanlı'ya girişidir. Ayrıca Damat İbrahim Paşa resmi bir tercüme bürosu kurdurarak Doğu ve Batı dünyasından önemli eserleri Türkçeye çevirtmiş ve yine bu dönemde Türkçe'den de Fransızca'ya çevrilen bazı eserler olmuştur. Bazı semtlerde kütüphaneler kurulmuş, kağıt ve kumaş fabrikaları açılmıştır. Çiçek aşısı ilk kez Avrupa'dan getirtilerek kullanılmıştır. Çiçekçilik ilerlemiş ve meslek haline gelmiştir. (<https://tarihibilgi.org/lale-devri/>) Bunların dışında çini imalathanesi kurulmuş, kiremit imal edilmeye başlanmış, dış ticarete katkı sağlayan dokuma atölyesi açılmış, bentler ve çeşmeler yaptırılmış, yeni yollar ve iskeleler inşa edilmiş, tıp alanında birçok eser kaleme alınmış, sadabad kasrı ve köşkler yapılmış, eğlence ve şenliğin sembolü olan 839 tür lale yetiştirilmiş, çırağan şenlikleri yapılmış, minyatür sanatı gelişmiş, at ve yüzme yarışları, güreş müsabakaları düzenlenmiş, sünnet ve düğün törenlerinin haftalarca süren eğlenceleri yapılmış, kışları lale ve karanfil yetiştirmek amacıyla kapalı mekanlar ısıtılmış, lüks tüketim artmış özellikle kadınların süslenmeleri için harcanan paraların önünü kesmek için ferman çıkarılmıştır (<https://islamansiklopedisi.org.tr/lale-devri>).

Avrupa mimarisinden etkilenilmiş, dönemin çağdaşı olan Barok ve Rokoko sivil mimari ön plana çıkmıştır. “Lale Devri” ile birlikte baş gösteren ve tasarım eğilimlerinde kavranabilen yenilikler, çağdaş

bir üslup sisteminde anlam kazanan değişimler olarak yorumlanabilir. İstanbul mimarisinde sebiller, abidevi meydan çeşmeleri ve selâtin camileri önceki yüzyıllarla kıyaslanmayacak ölçüde barok bir renge bürünmüşlerdir (Popescu-Judetzu 2000’den akt. Turan, 2019:324) Ayvazoğlu (1996)’na göre lale devri mimarisinde barok üslup anlayışı hakim olmaya başlamıştır. Osmanlı tarihinde ilk kez din dışı mimari, dini mimarinin önüne geçmiştir. soyut formlardan uzaklaşmaya, duvarlara ve tavanlara perspektifli resimler eklenmeye başlamıştır. iç döşemelerde sedirin yerine yavaş yavaş koltukların geldiği, masa, sandalye, konsol gibi aksesuarların lale devri ile yaşamımızın içine girmeye başladığı görülmüştür (<http://www.musikidergisi.net/?p=794>) Geleneksel sanatlarımız da resim gibi musiki gibi alanlarda da değişim rüzgarları esmeye başlamıştır. Yapılan bu çalışma ile Lale devrinin Türk müziğine yansımaları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma yöntemlerine göre hazırlanmış olup doküman analizi yoluyla Lale Devri sürecindeki müzikteki gelişmeler, yenilikler, devrin müziğe yansımaları belgelere dayalı olarak sunulmaya çalışılmıştır.

Veriler doküman inceleme yoluyla toplanmıştır. Nitel araştırmalarda doküman inceleme tek başına bir veri toplama tekniği olarak kullanılabilirken diğer veri toplama teknikleriyle (görüşme, gözlem) birlikte de kullanılabilir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” Yıldırım ve Şimşek (2006: 187). Lale devri ve bu dönemin müziğe yansımalarını, müzik anlayışını ortaya koyan dokümanlar incelenmiştir.

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2006:222-224) betimsel analizi şu şekilde ifade etmişlerdir. “Betimsel analiz, daha çok araştırmanın kavramsal yapısının önceden açık biçimde belirlendiği araştırmalarda kullanılır. Betimsel analiz ile araştırma için toplanan verilerin, araştırma problemine ilişkin, neleri söylediğini ya da hangi sonuçları ortaya koyduğunu ön plana çıkarmaktır. Veriler, araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme ve gözlem süreçleri takip edilerek de sunulabilir. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır”. Lale devrinin Türk müziğine yansımalarına yönelik veriler betimsel bir şekilde sunulmuştur.

BULGULAR

3.1.Lale Devrinin Türk Müziğine Yansımaları

Lale Devri’nde müziğin eğlence hayatında önemli rol oynaması, toplumun çeşitli kesimlerinden pek çok musikişinastın ortaya çıkmasına sebep olmuş ve bu durum halk arasından çeşitli meslek gruplarına dahil müzisyenlerin çoğalmasını sağlamıştır.

Aksoy (2003)’a göre; XVIII. yy Klâsik Türk Mûsikisi’nin gelişimi açısından önemli bir asırdır. Bilhassa musikideki gelişimin belirgin orijin noktası Lale Devri’nde kendini göstermiştir. Fakat bu devrin Patrona Halil isyanı ile kapanmasının akabinde Klâsik Türk Mûsikisi’nin gelişiminde herhangi bir aksaklık görülmemiş bilakis büyük ölçüde gelişme ve yükseliş gerçekleşmiştir (Aksoy, 2003:13). Bu dönemde padişahlardan Şeyhülislam’a varıncaya dek, din adamları, paşalar, devletin ileri gelenleri müziği ve müzikçileri korumuşlar, seslendirmelere katılıp besteciliğe özenmişlerdir (Uçan, 2005: 47).

Osmanlı Devleti ilk kez Avrupa’nın önemli merkezlerine geçici elçiler göndermiş ve özellikle kültür-sanat yaşamı, sosyal yaşam hakkında tanımaya başlamıştır. Bunlardan III. Ahmed döneminde Paris elçisi olarak görev yapan Yirmisekiz Mehmet Çelebi izlediği tüm operaları III. Ahmet’e rapor etmiştir. 1 yıl sonra III. Ahmet Lehistan’a hediye olarak bir mehter takımı göndermiştir. Yirmisekiz Mehmet Çelebi hatıratında Paris’te izlediği bir operadan şu şekilde söz etmektedir

“Paris şehrine mahsus bir oyun varmış. Opera derlermiş. O şehre mahsus imiş. Şehrin kibarları varırlar, vasi dahi ekseriya varır, Kral bile ara sıra gelir imiş (...) Bu operanın kibar takımından bir itibarlı kimse Nazırı var. Masrafı çok bir sanat olmakla gelirini dahi düşünmüşler ve büyük devlet malı bağlamışlar. Çok şey hâsıl olur imiş. Ve bu şehrin hususiyetlerinden imiş (...). Sözün kısası, ol kadar şaşılacak şeyler gösterdiler ki, tabiri kabil değildir. Gök gürlemeleri ve şimşekler gösterdiler. Görülmedikçe inanılmayacak kadar acayiplikler ve gariplikler temaşa olundu.” (Rado, 1970’den Akt. Kutlay Baydar 2010:46; <http://www.musikidergisi.net/?p=794>). Lale Devrinde barış ve huzur ortamının etkisiyle eğlence, zevk ve şatafatlı yaşam ön plana çıkmıştır. Halk, devlet yönetimi tarafından eğlencelere katılım konusunda teşvik edilmiştir. dönemin ünlü edebiyatçısı Nedim bu eğlenceleri şiirlerinde anlatarak dönemin özelliklerine ışık tutmuştur.

“Eyvah o çifte kayık aldı kararım

Şarkı okuyup geçti bir afet var içinde”

Beyitinde Lale devrinde Nedim’in ön planda tuttuğu üç unsur görülmekte, bunların şarkı kelimesinden hareketle müzik, afet kelimesinden hareketle kadın, üç çifte kayık ifadesinden hareketle gezinti ve eğlence olduğu anlaşılmaktadır (Kalyon, 2013).

Devrin sosyo-kültürel hayatına bakıldığında müzikli eğlencelerin ön planda olduğu ve bu eğlencelere kadınların da katıldığı görülmektedir. III. Ahmet ve Damat İbrahim Paşa bu dönemde şairlere büyük

değer vermiş, hem devlet büyükleri hem de nüfuslu kişiler musikişinastları ve sanatçıları destekleyerek yenilikler için teşvik etmiştir.

Lale Devri'nde kâşaneler, sahil sarayları, kasırlar, havuzlar ve çiçek bahçeleri yapılmış, yaz geceleri çırağan temâşaları, kış geceleri ise helva toplantıları şeklinde adlandırılan bu toplantılarda edebiyat sohbetleri sonrasında musiki meşk edilmiştir (Sarı, 2019:256)

Enderun Müzik okulları (Enderuni Hümayun) ve Mevlevihaneler başlıca müzik kurumları durumuna gelmiştir. Enderun müzik okulunda ve belli mevlevihaneler de “ince saz müziği”ne yönelik gözlemlenmiştir. Galata, Yenikapı ve Eyüp Bahariye mevlevihaneleri en tanınmış okullardır. Buralarda yetişen üstün yetenekli besteciler ve seslendiriciler yalnızca dini müzik dallarının değil dünyasal yani evrensel müzik dallarının da gelişmesinde etkin rol oynamışlardır. Çalgılarını büyük ustalıkla çalabilen çalıcılar yetiştirilmiştir. Adı geçen mevlevihanlerde yetişen önemli isimler örneğin Nâyî Osman Dede, İtrî, Kantemiroğlu, Sultan 2. Selim, Hamamcıoğlu İsmail Dede, Zekai Dede gibi müzikçiler bunlardan sadece bir kaçıdır (Uçan, 2000:47-48).

Devir bu özellikleriyle birlikte pek çok ünlü besteci ve müzisyene ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı'nın 67. Şeyhülislamı Mehmet Esad Efendi'nin Lale Devri sadrazamı Damat İbrahim Paşa'ya ithaf ettiği ilk müzisyenler tezkiresi olan “Atrabül'l-Âsâr Fi Tezkireti Urefâi'l-Edvâr” da I. Ahmet döneminden (1603–1617) II. Mustafa dönemine kadar (1695–1703) yaşamış icracı ve bestecilerin hayat hikâyeleri verilmiş, eserlerin sözlerinden örnekler verilmiştir ki; bu eserdeki kişilerin sayısı yaklaşık 98-99 civarında olmuş olması bile dönemde yaşamış müzisyenlerin nasıl çoğaldığını göstermektedir (Akt: Sarı, 2019:255; Kopuz, 1996: 9-35; Uçan, 2000:47) Atrabül'l-Âsâr Fi Tezkireti Urefâi'l-Edvâr'da yer alan bestekarları özetlenecek olunursa; Kara İsmail Ağa (1674-1724), Ebu Bekir Ağa (1685-1759), Şeyhülislam Esat Efendi (1685–1753), Ahmet Çelebi (Diyarbakırlı), Onbaşı-Zade Efendi, Parsa-Zade Abdulabaki Efendi, Tosun-Zade, Tesbihi-Zade Tesbihi- Zade Emir Çelebi, Çar-Şeb Mustafa Ağa, Hasan Ağa Ser-Hanendeğan, Hafız Rıfat, Reşit Çelebi, Şehla Mustafa Çelebi, Kapudan-Zade, Molla Mehmet Efendi, Nazım Çelebi, Nabi Efendi, Yusuf Çelebi'dir. Devrin başlangıç tarihinde vefat eden Buhurizâde Mustafa İtrî (1640–1712), Kutb-İ Nâyî Osman Dede (1652–1730), Kantemiroğlu (1673-1723), Acem Salih Ağa (?-1725), Kasım Mehmed (?-1730?), Salih-Zade (-1730), Halil Efendi (?-1735), Ali Dede (?-1735), İzzettin Efendi (?-1739), Abdurrahman Bahri Efendi (1689-1746), Hüseyin Dede (?-1740), İbrahim Ağa, Tanburi Mustafa Çavuş (?-1745), Emin Dede (?-1745), Zaharya (?-1740), Ahmet Vefki Efendi (?-1748), Hafız Ali Efendi (?-1750), Boncukçu (?- 1750), Zengin Hüseyin Çelebi (?-1750), Benli Zakir Hüseyin Efendi (?- 1750), Molla Hüseyin Efendi (?-1750), Mehmet Çelebi (?-1750), Muhsin Çelebi (?-1750), I.Mahmud (1696-1754), Mehmet Tului Efendi (1689-1757), Feyzullah Efendi (?-

1761), Nayi Ali Mustafa Kevseri Efendi (?-1770), Tab'î Mustafa Efendi (1705-1765), Buhurizade Şeyh Abdulkerim Efendi (1696-1778), Dilhayat Kalfa (1710-1780) Çolakzade Mustafa Efendi (?-1757), Enfi Hasan Ağa (1670?-1724) Ve Esad Efendi gibi isimlerde lale devri'nin önemli diğer bestecileri olarak tarihteki yerlerini almıştır. (Kopuz, 1996: 9-35; Sarı, 2019:255; Somakçı, 2018:47; Uçan, 2005:82).

Bu yıllar saray ile birlikte, İstanbul halkının ve özellikle kadınların da evden çıkıp, eğlencelere katıldığı, Tanburi Mustafa Çavuş'un "Küçüksu'da Gördüm Seni" gibi şarkılarına konu olduğu bir dönemdir. Osmanlı eğlence anlayışında gece, müzik ve gezintinin önemini şu şekilde belirtilmektedir: "O zamanlar Boğaziçi'nin hatta kendine mahsus ıstılahları bile vardı. Mesela "mehtap" demek mehtaplı bir gecede Boğaziçi'nde dolaşan bir kayıkta bir saz takımı peşinden onu dinleyerek yapılan gezinti demekti. "Valde Paşa"nın mehtabı" demek bu saz alemini onun tertip ettiğini söylemekti. "Halk sanat ve zevk seviyesini şehir sanat ve zevk seviyesine ustalıkla tatbik etmeyi bilmiş", "şarkı formunda açtığı yepyeni bir çığır ile bugünün anlayışına, zevkine bütün tazeliği ve heyecanı ile seslenen bir seviyenin sahibi", şarkı formunun en önemli bestecilerinden biri olan Tanburi Mustafa Çavuş'un söz konusu döneme kadar kullanılmamış *küçük bir form* olan şarkı formunda verdiği eserler de dönemdeki farklılaşma olgusunun önemli simgeleridir. (Özdemir, 2009, Kalyon, 2013). Tanburi Mustafa Çavuş, halk sanat ve zevk seviyesini şehir, sanat ve zevk seviyesine ustalıkla uygulayabilmiş, şarkı formunda açtığı yepyeni bir çığır ile bugünün anlayışına, zevkine, bütünlüğüne seslenen bir seviyenin sahibi, şarkı formunun en büyük bestecilerinden biri olmuştur. (<http://www.eksd.org.tr/tanburi-mustafa-cavus/>). Şarkı formunu ustalıkla kullana bir diğer isim Dimitri Cantemir // Kantemiroğlu (1673-1723) dur. Müzik teorisi açısından icraya dayalı nazariyat sistemi ve kendine özgü yorumladığı arap harf notasıyla adından söz ettirmiştir. Romen asıllı Dimitri Cantemir (Kantemiroğlu) ve onun notasının çok benzerini kullanan ve bir çeşit ebce notası geliştiren Kutb-i Nayi Osman Dede'nin (1652-1729) varlığı bu devirde İstanbul'un icra ile birlikte teorik çalışmalara da merkez olmaya başladığını gözler önüne serer (Ak, 2018:31-32; Vural, 2017:91; Yekta, 1986:52).

Turan (2019) Lale Devri'ni de içerecek biçimde erken modern Osmanlı dünyasında müziğin sosyal temellerinin artık sarayın çok dışına çıkmış olduğunu belirtmektedir. Şeyhülislam Es'ad Efendi'nin 1728-1730 yılları arasında kaleme aldığı ve Osmanlı dönemine ait tek müzisyen tezkiresi olan Atrabü'l-âsâr adlı eserde verilen bilgilere dayanarak dönemin İstanbul'unda müziğin sosyal fi tezkireti 'urefâi'l-edvâr yelpazesinin oldukça geniş olduğu sonucuna kolaylıkla ulaşılabilir. Behar'ın işaret ettiği gibi tezkirede meslek ve faaliyetleri açıkça belirtilmiş olan yetmiş beş kişiden ancak on dört tanesi şu ya da bu şekilde sarayda görevliydi. Adı geçen musikişinaslar arasında çok sayıda esnaf, bürokrat (kâtip, defterdar vs.), birçok din adamı (imam, müezzin, hatip) ve tasavvuf ehli kişiler (şeyh, derviş, zâkir) de

vardır. Es'ad Efendi geçimini ipekli dokumacılığı, sokak satıcılığı, debbağ, kuyumcu ya da taş ustası olarak sağlayan birçok müzisyenden övgüyle söz etmektedir. Avrupa tarzı sınıflı bir toplumun bulunmayışı Osmanlı toplumunun bütün kesimlerinden müziğin üretim sürecine katılımı sağlamaktadır. Müziğin üretim ve icrasının her toplumsal katmana açık bir kültürel alan olması bu süreçte etkilidir (Turan, 2019:323).

Dönemin eğlence ruhunu yansıtan müzikler, ağır sanatsal üsluptan daha çok ritmik ve melodik yapının daha akıcı, daha anlaşılır ve eğlendiren yapıya bürünmüş bir hal almıştır. Bu durum müziğin dinsel, saray üslubu gibi ağır yapısından sıyrılarak halka hitap eden ve her yerde icra edilebilen türlerin çoğalmasına ve ilgi görmesine sebep olmuştur. Müzikte şen şakrak, akıcı, ince ve yer yer alaycı bir üslup egemen olmuş, sivil dünyasal müzik türleri daha çok ön plana geçmiş, fasıl müziğinin belli türlerine ve özellikle “piyasa-eğlence” müziklerine ilgi ve istek artmış ve bu tarz müzikler halk katmanlarına daha kolay ulaşip işlemeye başlamıştır (Uçan, 2005:48).

Lale Devri Osmanlı şenliklerinde müziğin üç işlevi vardı. Bunlardan ilki bugünkü anlamda olmasa bile, konser sayılabilecek nitelikteki icralardı. Yalnız dinlemek için gerek mehter musikisi gibi açık hava müziği, gerek kapalı yer musikisi ya da ince saz müziği (fasıl müziği) konserleri düzenlenirdi. İkincisi ise dans gibi performanslarda eşlik rolünü üstlenen müzikti. Kaldı ki şenliklerdeki dansçılar ellerinde çalpare, çegâne, zil gibi çalgılarıyla bir ölçüde müzik de yapmaktaydılar. Ancak musikinin eşlik işlevi yalnız dansta değildi. Canbazı, hayvan eğitmeni, hokkabazı, soytarısı, sema eden dervişleriyle hemen her gösteriye eşlik ederdi. Şenliklerdeki musikinin üçüncü bir işlevi ise görseldi. İster atlı ister yaya ya da oturmuş olsun mehter musikisi gerek çalgıcıların giyim kuşamı gerek çalgılarla göz dolduran bir görünümünü (And, 2000'den Akt. Turan, 2019: 327)

Müziğin kamusal anlamda sergilendiği, seçkinlerle şehir halkının bir arada icra edilen performansa tanıklık edip, eğlendiği geniş katılımlı toplantılar şüphesiz İstanbul yaşamının ayrılmaz bir parçası olan şenliklerdir. Şenlikleri anlatan minyatürlerde ve Surnâme adlı eserlerde müzisyenlere geniş biçimde yer verilmesi rastlantı değildir (Sevinçli, 2014).

Müzik Teorisi açısından ise getirdiği icraya dayalı nazariyat sistemi ve kendine özgü yorumladığı Arap Harf Notasıyla Romen asıllı Dimitri Cantemir (Kantemiroğlu) ve onun notasının çok benzerini kullanan Kutb-i Nayi Osman Dede'nin varlığı bu devirde *İstanbul*'un icra ile birlikte teorik çalışmalara da merkez olmaya başladığını gözler önüne serer (Çolakoğlu Sarı, 2019: 256).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Toplum yaşamının düzeyinin yükselmesi ve devletin zenginleşmesi ile birlikte eğlenmeye daha çok önem verilmeye başlanmış eğlenmek için daha çok zaman ayrılmaya başlanmış ve daha çok kaynak ayrılmaya başlanmıştır. Bu süreç müzikte de eğlence müziğini doğurmuştur. Lale devrinde müzikte şen, şakrak, akıcı, ince ve yer yer alaycı bir üslup egemen olmuştur. İstanbul'da büyük merkezlerde, sarayda, konaklarda sıklıkla eğlenceler düzenlenmeye başlamıştır.

Lale Devri Türk sanat müziğinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Fasil müziği ön plana çıkmıştır. Özellikle kentsel eğlence müziklerine ilgi ve istek artmıştır. Padişahlar ve devletin ileri gelenleri, aydınlar kapalı yer müziğine ilgi göstermeye başlamışlardır. Fasil müziğinin en güzel örneklerini o dönemde yaşayan İtri, Kantemiroğlu, Nayi Osman Dede, Ebubekir Ağa, Tab-I Mustafa Efendi, Hacı Sadullah Ağa gibi bestekarlar vermişlerdir.

Lale devrinin müzikteki en önemli yenileşme hareketlerinden biri şarkı formunun yaygınlaşması olmuştur. Lale devrindeki barış ve huzur ortamı, müzikte de etkilerini göstermiş ve gerek bestekarların gerekse bestelenen eserlerin sayısı artmıştır. Şarkı formundan fasil müziğinin belli türlerine kadar pek çok eser veren besteciler bu dönemin özelliklerini yansıtmışlardır. Müzik ile ilgilenen insanların sayısı artmış ve çoğu usta besteci (İtri, Nayi Osman Dede, Kantemiroğlu, Tanburi Mustafa Çavuş, Zaharya, Esad Efendi) dönemde eserleriyle kendini göstermiştir. Sonuç olarak müzik yoluyla Osmanlı şehirlerinin kapılarını batılı misafirlerine açmış ve müzik ziyafetleri sunmuştur.

KAYNAKÇA

Ak, A. Ş. (2018). *Türk Musikisi Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Aksoy, B. (2003). *Avrupalı Gezginleri Gözüyle Osmanlılarda Musiki*, İstanbul: Pan Yayınları 29.

Çolakoğlu Sarı, G. (2019). Osmanlı- Türk Müziği Kimliğinde İstanbul Saray Patronajının Etkileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (76), 251–260.

Kalyon, F. (2013). Nedim'in Bir Gazelinin Otobiyografik Yöntemle İncelenmesi. *Turkish Studies*, 8(13)i 1093-1106.

Kaygısız, M. (2000). *Türklerde Müzik*. Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd.Şti. İstanbul.

Kopuz, A. (1996). *Lale Devri Bestekarları*, Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kunt, M., Akşin, S., Toprak, Z., Ödekan, A. (1997). "Türkiye Tarihi III"-*Osmanlı Devleti 1600-1908*, Cem Yayınevi: İstanbul

Kutlay Baydar, E. (2010). Bach ve Buffardin'in İstanbul Buluşmasına Türk Müzik Tarihi Bağlamında Bakış. *Journal of World of Turks*, 2(2), 43-52.

Özdemir, S. (2009). *Tanburi Mustafa Çavuş*, Bestekarlar Serisi:2, İTÜ TMDK Yayınları: İstanbul.

Sarı Çolakoğlu, G. (2019). “Osmanlı- Türk Müziği” Kimliğinde İstanbul –Saray Patronajının Etkileri, *The Journal of Academic Social Science Studies* Sayı: 75 , s. 251-260.

Somakçı, P. (2018). 18. Yüzyılda Türk Müziği Ve Bu Dönem Padişahlarının Müziğe Olan Yaklaşımları, *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, Volume: 3, Issue: 5, December / Winter, s:47.

Turan N. S.. *Şehvar Beşiroğlu'ya Armağan*, Namık Sinan Turan-Şeyma Ersoy Çak, Editör, Pan Yayıncılık, İstanbul, ss.317-339, 2019.

Uçan, A. (2000). *Türk Müzik Kültürü*. İstanbul:Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Uçan, A. (2005). *Geçmişten Günümüze Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü*, Önder Matbaacılık Ltd.Şti. Ankara.

Vural, T. (2017). Türk Müzik Tarihi Dönem Anlayışına Yeni Bir Yaklaşım. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken* Vol. 9 No. 3 (2017) 89-107.

Yekta, R. (1986). Türk Musikisi. Pan Yayıncılık,

Yıldırım, A. ve Şimşek , H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel araştırma Yöntemleri*, Ankara: seçkin yayıncılık, Sözkese matbaacılık, 5.baskı.

İnternet Kaynakları:

<http://www.eksd.org.tr/tanburi-mustafa-cavus/>. Erişim Tarihi:02.08.2021

(<https://tarihibilgi.org/lale-devri/>). Erişim Tarihi: 02.08.2021

<http://www.musikidergisi.net/?p=772>. Erişim Tarihi: 05.08.2021

<http://www.musikidergisi.net/?p=794>. Erişim Tarihi: 05.08.2021